

KMEČKO POHIŠTVO V SLOVENSKI ETNOGRAFIJI

Boris Orel

Prof. dr. Matija Murko je na koncu svojega poročila o češkoslovenski narodopisni razstavi v Pragi leta 1895 (LMS 1896) razvil v posebnem poglavju nadroben načrt za bodoče naloge slovenske etnografije. Na str. 154 med drugim na kratko opozarja: »Posebno pa pazimo, da se ne izgubijo umetno-obrtni izdelki po hišah...« Nedvomno je prof. Murko v tem opozorilu imel v mislih kmečko pohištvo, ki bi bilo škoda zanj, če bi se izgubilo in se ne ohranilo za (takrat še prihodnji) slovenski etnografski muzej. V prvem desetletju 20. stoletja je Walter Schmid rešil za etnografski oddelek Kranjskega deželnega muzeja nekaj kosov kmečkega pohištva, vendar ne vemo, ali se je to zgodilo zavedno ali nezavedno v skladu z Murkovim nasvetom.

Ko je prof. Matija Murko v svoji razpravi o ljudski hiši pri Jugoslovanih (MAG 1905/1906) opisoval slovensko kmečko hišo, ni prezrl tudi nekaterih važnejših kosov našega kmečkega pohištva, tako n. pr. raznih vrst miz in stolov, ki je o njih ugotovil marsikaj tehtnega s kulturnozgodovinsko-jezikoslovnega vidika. Po tej Murkovi razpravi ni v naših etnografskih delih nekaj časa zaslediti besede o kmečkem pohištvu. Šele leta 1912 se je Janko Lokar v svoji razpravi o belokranjski hiši (Carniola 1912) pri opisu njene notranjščine temeljito lotil tudi pohištva.

Iz razvojnne dobe slovenske etnografije po prvi svetovni vojni je omeniti dvoje del prof. Alberta Siča: »Narodni okraski na orodju in pohištvu« (1923) in »Kmečke hiše in njih oprava na Gorenjskem« (1924). Ne glede na razne postranske namene je treba navedeni Sičevi zbirki pozitivno oceniti, zakaj objavljeno slikovno gradivo o raznem kmečkem pohištvu, njegovih oblikah, konstrukciji in okraskih je opozorilo na pomen slikovne dokumentacije pri tej etnografski panogi, hkrati pa so bile s tem gradivom dane prve osnove za proučevanje naše kmečke hišne opreme v okviru ljudske umetnosti oziroma umetne obrti. Nadaljnja prizadevanja v tej smeri so bolj ali manj razvidna v delih Jožeta Karlovška »Slovenski ornament« (1935 in 1937) in »Umetnostna obrt« (1938) in pa deloma tudi v knjižici Toneta Ljubiča »Ljudska umetnost v Dobrépoljah« (1944), medtem ko razprava dr. F. K. Kosa »Slovenska kmetska skrinja« (Etnolog XIV) pomeni začetek monografskih obdelav določenih kosov našega kmečkega pohištva z oblikovno-okrasne plati. V času med obema vojnama nas je naposled spis R. Andrejke »Star kmečki inventar iz 18. stoletja« (Etnolog VII) opomnil na važnost ugotavljanja raznega kmečkega pohištva v naših zapuščinskih inventarjih.

Nadaljevanje objavljanja zapuščinskih inventarjev, ki ga je začel R. Andrejka, pomenita razpravi dr. Angelosa Baša, priobčeni po osvoboditvi

v Slovenskem etnografu: »Hišna oprema svobodnikov na Gorenjskem v 17. in 18. stoletju« (SE VI/VII) in »Pohištvu podložnikov na Podčetrtekovem gospostvu v 18. stoletju« (SE X). Vendar pa kažeta v primeri s spisom R. Andrejke pravkar navedeni razpravi vsekakor bistven napredek v navajanju in opisovanju pohištva in drugega gradiva v naših zapuščinskih inventarjih, zakaj dr. A. Baš je razne podatke o ugotovljenem pohištvu skušal tudi kritično pojasniti in oceniti. — Če še omenimo delo Marije Jagodic »Narodopisna podoba Mengeša in okolice« (1958), bi bila s tem v bistvu zajeta vsa dosedanja skrb in zanimanje slovenske etnografije za kmečko pohištvo.

Ce skušamo na kratko slediti razvoj dosedanjega opisovanja in obravnavanja kmečkega pohištva v slovenski etnografiji, moremo ugotoviti tole zaporedje: Od redkih opisov raznega pohištva in prvih začetkov znanstvene obravnave na koncu 19. oziroma v začetku 20. stoletja (Murko-Lokar) smo po prvi vojni dospeli do prvih objav slikovnega gradiva o pohištvu (Sič), nato do ugotavljanja določenih kosov pohištva v zapuščinskem inventarju (Andrejka) in do monografske obdelave kmečke skrinje (Kos), po osvoboditvi pa do kritične obravnave pohištva v zapuščinskih inventarjih (Baš).

S članki o raznem pohištvu, objavljenimi v tem letniku Slovenskega etnografa, izpopolnjujemo bistvene vrzeli v obdelavi te vrste etnografskega gradiva pri nas. Pomen nekaterih objavljenih razprav je med drugim zlasti v tem, da je v njih prvič vsestransko upoštevano tudi ljudsko ustno izročilo, ki je o pohištvu še ohranjeno na terenu. S tem pa smo šele začeli izpolnjevati načrt, ki si ga je uredništvo tudi glede pohištva zastavilo že ob pričetku izhajanja našega časopisa. V enem prihodnjih letnikov SE bomo poskrbeli za nadaljnjo obdelavo našega kmečkega pohištva v raznih smereh. Tako bo med drugim potrebno nadaljevati z monografskimi razpravami o tem raznolikem predmetu, v zvezi z njim pa ugotoviti tudi tipe posameznih vrst pohištva z oblikovno-okrasne plati po posameznih etničnih območjih slovenskega ozemlja in tako dognati njihovo geografsko razširjenost v času, ko je bila kmečka hišna oprema pod vplivom meščanskega stilnega pohištva najbolj raznolika. Razen tega je nadvse nujna zgodovinska raziskava našega pohištva, ki ne bo smela prezreti družbenih osnov slovenske ljudske kulture. V tem pogledu je zlasti naša naloga, da ugotovimo, kjer je to pač mogoče, prvotno stanje, ko so bile kmečke hiše v določenih okoliših slovenskega ozemlja tako rekoč brez pohištva ali pa je bilo le-to omejeno zgolj na določene najnujnejše primerke, ki so bili marsikje na Slovenskem Koroškem, Štajerskem in drugod trdno povezani s hišo in so bili torej povečini domač tesarski izdelek. Pri tem ne smemo pozabiti, da se je v naših planinskih stanovih ohranil še marsikateri starinski kos pohištva, ki je bil prvotno del inventarja v niže stoječi kmečki hiši. Posebej je pri zgodovinskem proučevanju pohištva važno prehodno obdobje, ko se je mizarstvo pričelo ločiti od tesarstva, to je torej čas, ko se v notranjosti kmečke hiše prično pojavljati razni kosi opreme po vzorih meščanskega in drugega umetno-obrtnega pohištva. Pri vsem našem raziskovanju in proučevanju kmečkega pohištva na slovenskem ozemlju se bomo seveda prvenstveno opirali na zanesljivo terensko in muzejsko, v drugi vrsti pa tudi na arhivalno gradivo.